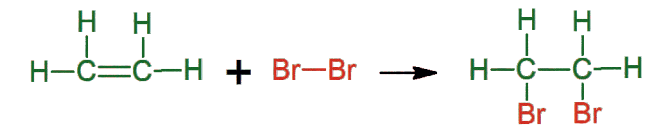

NEBEZPEČNÉ CHEMICKÉ LÁTKY

Povinnosti zaměstnavatelů – základní informace

- Dále definuje rizikové práce, přičemž zaměstnavatel, na jehož pracovištích jsou vykonávány rizikové práce, je povinen kromě evidence rizikových prací za určitých situací zabezpečit měření faktorů pracovních podmínek, zjistit příčinu překročení limitních hodnot ukazatelů biologických expozičních testů, zabezpečit její odstranění a neprodleně informovat o těchto skutečnostech zaměstnance.
- Jsou stanoveny povinnosti při používání biologických činitelů a azbestu. Povinnosti zaměstnavatele při nakládání (výroba, dovoz, vývoz, prodej, používání, skladování, balení, označování a vnitropodniková doprava) s nebezpečnými chemickými látkami a přípravky (nově směsmi; protože zákon nebyl novelizován, v dalším textu jsou provedeny adekvátní změny dle nařízení CLP):
Při nakládání s nebezpečnými chemickými látkami a směsmi (dále NCHLS) je každý povinen chránit zdraví lidí a životní prostředí a řídit se výstražnými symboly nebezpečnosti, standardními věťami o nebezpečnosti a pokyny pro bezpečné zacházení.
- Pro některé stanovené třídy a kategorie nebezpečnost NCHLS jsou stanovena pravidla: zákaz nebo omezení prodeje; darování a jiného způsobu poskytnutí jiným definovaným fyzickým nebo právnickým osobám; omezení prodeje v prodejních automatech a do přinesených nádob; úprava nakládání u určitých věkových kategorií, v rámci přípravy na povolání, včetně specifikace dohledu při tomto nakládání; zabezpečení nakládání osobou odborně způsobilou; seznámení s nebezpečnými vlastnostmi chemických látek a směsí, zásadami ochrany zdraví a životního prostředí a zásadami první pomoci; vydání písemných pravidel o bezpečnosti, ochraně zdraví a ochraně životního prostředí pro dané pracoviště.
- Další pravidla jsou uzákoněna pro skladování NCHLS a evidenci. **Zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (zákon č. 309/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů)** uvádí povinnosti týkající se: umístění bezpečnostní značky a značení a zavedení signálů, které poskytují informace nebo instrukce týkající se BOZP, a seznámení zaměstnanců na pracovištích, na kterých jsou vykonávány práce, při nichž může dojít k poškození zdraví, s těmito skutečnostmi; zjišťování, kontrolování a omezování rizikových faktorů pracovních podmínek (mj. chemické látky); zřízení, práce a její evidence v kontrolovaných pásmech při vyjmenovaných pracích.
- Dále je uveden taxativní výčet zákazu výkonu některých prací s NCHLS a náležitosti pro odbornou způsobilost a zvláštní odbornou způsobilost. **Nařízení vlády č. 361/2007 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci,** se věnuje rizikovým faktorům pracovních podmínek, jejich členění, metodám a způsobům jejich zjišťování a hygienickým limitům, dále způsobu hodnocení rizikových faktorů z hlediska ochrany zdraví zaměstnance (hodnocení zdravotního rizika), dále minimálnímu rozsahu opatření k ochraně zdraví zaměstnance, a konečně podmínkám poskytování osobních ochranných pracovních prostředků a jejich údržbě při práci s olovem, chemickými látkami nebo směsmi, které se vstřebávají kůží

nebo sliznicemi, a chemickými látkami, směsmi nebo prachem, které mají dráždivý účinek na kůži, karcinogeny, mutageny a látkami toxickými pro reprodukci, s azbestem, biologickými činiteli a v zátěži chladem nebo teplem. Příloha č. 2 uvádí hygienické limity některých chemických látek - přípustné expoziční limity (PEL) a nejvyšší přípustné koncentrace (NPK-P) a postup při jejich stanovení.

- Dalšími právními předpisy jsou: **Vyhláška č. 428/2004 Sb. o získání odborné způsobilosti k nakládání s nebezpečnými chemickými látkami a přípravky klasifikovanými jako vysoce toxické; Nařízení vlády č. 11/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterým se stanoví vzhled a umístění značek a zavedení signálů; Vyhláška č. 48/1982 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterou se stanoví základní požadavky k zajištění bezpečnosti práce a technických zařízení** (zásady při práci s nebezpečnými látkami, bezpečnostní označení, seznámení pracovníků s účinky těchto látek, způsoby zacházení, ochrannými opatřeními, zásadami první pomoci, asanačními postupy a postupy při likvidaci poruch a havárií; dále zásady při skladování nebezpečných látek a při pracích se žiravinami);
- **Nařízení vlády č. 101/2005 Sb. o podrobnějších požadavcích na pracoviště a pracovní prostředí;**
- **Vyhláška č. 432/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů, podmínky odběru biologického materiálu pro provádění biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli.**

Posouzení rizika ohledně chemických látek a směsí

Posouzení rizik pro účely BOZP se obecně skládá z identifikace nebezpečí, analýzy rizik a hodnocení rizik. V případě chemických látek a směsí (dále NCHLS) to znamená, že v rámci identifikace nebezpečí je nutné získat informace o jejich vlastnostech z bezpečnostních listů a popř. z dalších zdrojů (databáze, literatura, dodavatel, poradenství). V případě již zavedeného používání chemických látek a směsí (dříve „přípravků“) je nutné zkontrolovat a vyhodnotit informace podle nových bezpečnostních listů. Analýza rizik analyzuje možnou realizaci nebezpečí NCHLS za použití expozičních scénářů s následným oceněním pravděpodobnosti a závažnosti následků na zaměstnance. Na základě stanovených kritérií přijatelnosti rizika se provede hodnocení rizika, zda riziko je pro zaměstnance přijatelné či nikoli. Na základě tohoto hodnocení se dle potřeby navrhnou a realizují preventivní a ochranná opatření takového druhu a účinnosti, aby bylo riziko potlačeno na co nejnižší rozumnou míru.

Jedná se v zásadě o tato opatření: eliminace rizika (např. odstranění či náhrada NCHLS jinou, méně nebezpečnou látkou nebo směsí), snížení rizika použitím technických nebo organizačních opatření (např. změna či úprava technologického zařízení nebo postupu, omezení vstupu zaměstnanců do prostor s výskytem NCHLS), snížení rizika použitím kolektivních ochranných opatření (např. větrání), snížení rizika použitím vhodných osobních

ochranných pracovních prostředků. V rámci nakládání s NCHLS kromě kategorizace/klasifikace pracovních činností musí být stanoveny příslušné pokyny pro bezpečné nakládání s NCHLS, zaměstnanci jsou příslušně informováni, školeni a kontrolováni při práci s NCHLS, a jsou zpracovány a prověřeny havarijní plány a postupy pro případ nežádoucí události, při které se může realizovat nebezpečný potenciál NCHLS.

Další informace o problematice chemických látek a směsí a BOZP (stav k 15. 6. 2015)

- **Ministerstvo práce a sociálních věcí**
Informace týkající se právních předpisů dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/45>
- **Ministerstvo životního prostředí**
Informace týkající se rizik pro životní prostředí (NCHLS aj.) dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/rizika_zivotni_prostredi
- **CENIA, česká informační agentura životního prostředí**
Informace o REACH, CLP a jiné informace dostupné na: <http://www1.cenia.cz/www/>
- **Ministerstvo zdravotnictví**
Informace o nových přípravcích, biocidech a chemických látkách, ochraně veřejného zdraví aj. dostupné na: <http://www.mzcr.cz/>
- **Státní zdravotní ústav**
Různé informace v tématech o ochraně zdraví dostupné na: <http://www.szu.cz/tema>
- **Ministerstvo průmyslu a obchodu**
Různé informace o problematice NCHLS dostupné na: <http://www.mpo.cz/cz/prumysl-a-stavebnictvi/chemicke-latky-a-smesi/>
- **Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v.v.i.**
Informace týkající se bezpečnosti práce a prevence závažných havárií, dostupné na: <http://www.vubp.cz/>
- **Český Focal Point pro BOZP** má kromě tematického souboru právních předpisů k BOZP také tematický soubor „Nebezpečné látky“ dostupné na: https://osha.europa.eu/fop/czech-republic/cs/topics/n_latky.php
- **Časopis Bezpečnost a hygiena práce** uveřejňuje mj. články týkající se řízení rizik spojených s NCHLS.

Kontakty

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Na Poříčním právu 1, 128 01 Praha 2
tel.: +420 221 921 111, fax: +420 224 918 391
web: <http://www.mpsv.cz>

Najdete nás také na:

[facebook.com/mpsvcz](https://www.facebook.com/mpsvcz) • twitter.com/mpsvcz

Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v.v.i.
www.vubp.cz
www.bozpinfo.cz
[facebook.com/vubp.cz](https://www.facebook.com/vubp.cz)

Vydáno v prosinci 2015

Základní informace o chemických látkách a směsích

Základní právní rámec týkající se chemických látek a směsí je v EU založen na **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006** o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek (tzv. nařízení REACH) a dále **Nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1272/2008** o klasifikaci, označování a balení látek a směsí, o změně a zrušení směrnice 67/548/EHS a 1999/45/ES a o změně nařízení (ES) č. 1907/2006 (tzv. nařízení CLP). **V ČR základním právním aktem v oblasti chemických látek a směsí je zákon č. 350/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů**, o chemických látkách a chemických směsích (chemický zákon). S chemickými látkami a směsmi souvisejí také **zákon č. 185/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů**, o odpadech a **zákon č. 59/2006 Sb.** - zákon zrušen, nově platí s účinností od 1. 10. 2015 **zákon č. 224/2015** o prevenci závažných havárií.

Nařízení CLP se nevztahuje na radioaktivní látky a směsi v působnosti směrnice Rady 96/29/Euratom; látky a směsi, které podléhají celnímu dohledu, pokud neprocházejí žádnou úpravou ani zpracováním, a které jsou dočasně uskladněny nebo se nacházejí ve svobodném pásmu či svobodném skladu za účelem zpětného vývozu anebo v tranzitu; neizolované meziprodukty; látky a směsi určené pro vědecký výzkum a vývoj, které nejsou uváděny na trh, za podmínky, že jsou používány za kontrolovatelných podmínek v souladu s právními předpisy Společenství týkajícími se pracovního prostředí a životního prostředí; odpady definované ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2006/12/ES; látky a směsi, které jsou v konečném stavu a určeny konečnému spotřebiteli, v těchto formách: léčivé přípravky vymezené směrnicí 2001/83/ES; veterinární léčivé přípravky vymezené směrnicí 2001/82/ES; kosmetické prostředky vymezené směrnicí 76/768/EHS; zdravotnické prostředky vymezené směrnicí 90/385/EHS a 93/42/EHS, které jsou invazivní nebo se používají v přímém fyzickém styku s lidským tělem, a směrnicí 98/79/ES; potraviny nebo krmiva vymezené nařízením (ES) č. 178/2002 včetně použití: (i) jako potravinářská přídatná látka v potravinách v oblasti působnosti směrnice 89/107/EHS, (ii) jako látka určená k aromatizaci v potravinách v oblasti působnosti směrnice 88/388/EHS a rozhodnutí 1999/217/ES, (iii) jako doplňková látka v krmivech v oblasti působnosti nařízení (ES) č. 1831/2003, (iv) ve výživě zvířat v oblasti působnosti směrnice 82/471/EHS. Dále se nařízení CLP nevztahuje na leteckou, námořní, silniční, železniční ani vnitrozemskou vodní přepravu nebezpečných věcí (s výjimkou určitých případů v případě více obalů u balení).

Klasifikace podle CLP spočívá v tom, že nebezpečné látky nebo směsi je přiřazena „třída nebezpečnosti“, kterou se rozumí povaha fyzikální nebezpečnosti, nebezpečnosti pro zdraví či nebezpečnosti pro životní prostředí. V rámci každé třídy nebezpečnosti jsou zavedeny „kategorie nebezpečnosti“ s upřesněním závažnosti nebezpečnosti. Tím byl nahrazen dříve používaný pojem „kategorie nebezpečí“.

V rámci fyzikální nebezpečnosti je stanoveno 16 tříd nebezpečnosti (v závorce je uveden počet kategorií v dané třídě):

výbušniny (7); hořlavé plyny (2); hořlavé aerosoly (2); oxidující plyny; plyny pod tlakem (4); hořlavé kapaliny (3); hořlavé tuhé látky (2); samovolně reagující látky a směsi (5); samozápalné kapaliny; samozápalné tuhé látky; samozahřívající se látky a směsi (2); látky nebo směsi, které při styku s vodou uvolňují hořlavé plyny (3); oxidující kapaliny (3); oxidující tuhé látky (3); organické peroxidy (5) a látky a směsi korozivní pro kovy. V rámci nebezpečnosti pro zdraví je stanoveno 10 tříd nebezpečnosti: akutní toxicita (4); žíravost / dráždivost pro kůži (2); vážné poškození očí / podráždění očí (2); senzibilizace dýchacích cest nebo kůže; mutagenita v zárodečných buňkách (2); karcinogenita (2); toxicita pro reprodukci (3); toxicita pro specifické cílové orgány – jednorázová expozice (3); toxicita pro specifické cílové orgány – opakovaná expozice (2) a nebezpečnost při vdechnutí. V rámci nebezpečnosti pro životní prostředí je stanovena 1 třída nebezpečnosti: nebezpečnost pro vodní prostředí (akutní toxicita 1; chronická toxicita 4). Nařízením je stanovena dodatečná třída nebezpečnosti EU - nebezpečnost pro ozonovou vrstvu.

Pro sdělení specifické informace na štítku obalu chemické látky nebo směsi o daném druhu nebezpečnosti se používá podle CLP „výstražný symbol nebezpečnosti“ (dříve „symbol nebezpečnosti“). Dále jsou zavedena „signální slova“ označující příslušnou úroveň závažnosti nebezpečnosti: „nebezpečí“ pro závažnější kategorie nebezpečnosti a „varování“ pro méně závažné kategorie nebezpečnosti. Dříve používané „standardní věty charakterizující riziko (R-věty)“ byly nahrazeny „standardními větami o nebezpečnosti (H-věty)“, které jsou přiřazeny dané třídě a kategorii nebezpečnosti a popisují povahu nebezpečnosti dané nebezpečné látky nebo směsi, případně i včetně stupně nebezpečnosti. K těmto standardním větám o nebezpečnosti patří ještě v některých případech „doplňujícími informacemi o nebezpečnosti (EUH)“. Dříve používané „standardní pokyny pro bezpečné zacházení (S-věty)“ byly nahrazeny „pokyny pro bezpečné zacházení (P-věty)“, které popisují jedno nebo více doporučených opatření pro minimalizaci nebo prevenci nepříznivých účinků způsobených expozicí dané nebezpečné látky nebo směsi v důsledku jejího používání nebo odstraňování.

Tyto P-věty jsou rozděleny do 5 skupin: pokyny pro bezpečné zacházení všeobecné, dále pokyny týkající se prevence, reakcí, skladování a odstraňování. Další informace o nebezpečné chemické látce nebo směsi jsou v bezpečnostním listu (příloha II nařízení Komise (EU) č. 453/2010), který obsahuje ve stanovených případech i tzv. scénáře expozice.

Srovnání starých a nových symbolů nebezpečnosti

Symbole nebezpečnosti podle směrnice 67/548/EHS

Výstražné symboly nebezpečnosti podle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1272/2008

Základní informace o povinnostech zaměstnavatelů ohledně chemických látek a směsí

Pro nakládání s chemickými látkami a směsmi na pracovištích jsou v EU základem **Směrnice Rady 98/24/ES** o bezpečnosti a ochraně zdraví zaměstnanců před riziky spojenými s chemickými činiteli používanými při práci (tzv. směrnice CAD) a **Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/37/ES** o ochraně zaměstnanců před riziky spojenými s expozicí karcinogenům nebo mutagenům při práci (tzv. směrnice CMD), které vychází z **Rámcové směrnice Rady 89/391/EHS** o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci. **V ČR se oblasti BOZP týkající se nakládání s chemickými látkami a směsmi věnuje řada právních aktů.** *Aktuální přesné znění právních předpisů je nutné si dle potřeby dohledat ve Sbírce zákonů, protože text tohoto letáku je informativní a v době jeho přípravy nebyly ještě provedeny plně změny ve všech souvisejících právních předpisech ohledně nařízení CLP.* Podle **zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb.), ve znění pozdějších předpisů**, je zaměstnavatel povinen zajistit bezpečnost a ochranu zdraví zaměstnanců při práci s ohledem na rizika možného ohrožení jejich života a zdraví, která se týkají výkonu práce, což se vztahuje na všechny fyzické osoby, které se s jeho vědomím zdržují na jeho pracovištích.

- Dále je povinen vytvářet bezpečné a zdraví neohrožující pracovní prostředí a pracovní podmínky vhodnou organizací bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a přijímáním opatření k předcházení rizikům, jejich odstraňování nebo minimalizací působení neodstranitelných rizik.
- Dále je povinen soustavně vyhledávat nebezpečné činitele a procesy pracovního prostředí a pracovních podmínek, zjišťovat jejich příčiny a zdroje; na základě tohoto zjištění vyhledávat a hodnotit rizika a přijímat opatření k jejich odstranění a provádět taková opatření, aby v důsledku příznivějších pracovních podmínek a úrovně rozhodujících faktorů práce dosud zařazené podle zvláštního právního předpisu jako rizikové mohly

být zařazeny do kategorie nižší. K tomu je povinen pravidelně kontrolovat úroveň bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, zejména stav výrobních a pracovních prostředků a vybavení pracovišť a úroveň rizikových faktorů pracovních podmínek, a dodržovat metody a způsob zjištění a hodnocení rizikových faktorů podle zvláštního právního předpisu. Není-li možné rizika odstranit, je nutno je vyhodnotit a přijmout opatření k omezení jejich působení tak, aby ohrožení bezpečnosti a zdraví zaměstnanců bylo minimalizováno. O této činnosti je třeba vést dokumentaci.

Východiskem pro tato opatření (technická, organizační a jiná) jsou všeobecné preventivní zásady, jako jsou omezování vzniku rizik; odstraňování rizik u zdroje jejich původu; přizpůsobování pracovních podmínek potřebám zaměstnanců s cílem omezení působení negativních vlivů práce na jejich zdraví; nahrazování fyzicky namáhavých prací novými technologickými a pracovními postupy; nahrazování nebezpečných technologií, výrobních a pracovních prostředků, surovin a materiálů méně nebezpečnými nebo méně rizikovými, v souladu s vývojem nejnovějších poznatků vědy a techniky; omezování počtu zaměstnanců vystavených působení rizikových faktorů pracovních podmínek překračujících nejvyšší hygienické limity a dalších rizik na nejnížší počet nutný pro zajištění provozu; plánování při provádění prevence rizik s využitím techniky, organizace práce, pracovních podmínek, sociálních vztahů a vlivu pracovního prostředí; přednostní uplatňování prostředků kolektivní ochrany před riziky oproti prostředkům individuální ochrany; provádění opatření směřujících k omezování úniku škodlivin ze strojů a zařízení; udělení vhodných pokynů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

- Dále je zaměstnavatel povinen přijmout opatření pro případ zdlouhavých mimořádných událostí.
- Další povinností je přizpůsobovat opatření měnícím se skutečným, kontrolovat jejich účinnost a dodržování a zajišťovat zlepšování stavu pracovního prostředí a pracovních podmínek.
- Zaměstnavatel je také povinen poskytnout zaměstnancům osobní ochranné pracovní prostředky v použitelném stavu a kontrolovat jejich používání. Pro splnění těchto požadavků je základem identifikovat přítomnost nebezpečných látek a směsí na pracovištích a poznat jejich vlastnosti na základě příslušných bezpečnostních listů, popř. dalších relevantních informací z dalších informačních zdrojů. Pokud v předmětném pracovním procesu nelze nebezpečnou látku nebo směs nahradit méně nebezpečnou látkou nebo směsí, pak na základě patřičných znalostí se vyhodnotí rizika pro bezpečnost a ochranu zdraví zaměstnanců, a stanoví se a realizují opatření k řízení rizika použití nebezpečných chemických látek nebo směsí. **Zákon o ochraně veřejného zdraví (zákon č. 258/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů)** předepisuje podle míry výskytu faktorů, které mohou ovlivnit zdraví zaměstnanců a jejich rizikovosti pro zdraví, provést kategorizaci prací do 4 kategorií.